

נחמד למקרא

11

לעילוי נשמת
כל נפטרי האסון בהילולת
רשב"י במירון

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת בהר בחקותי

מבואר, דבזמן זה של בין ר"ה ליוה"כ, העבדים אינם משועבדים לאדוניהם, אבל עדיין אינם ברשות עצמם עד יוה"כ. ואפשר, דזהו שהוסיף רש"י "ואינו ברשות אחרים", שאע"פ שדר בכל מקום שהוא רוצה", עדיין אין הוא ברשות עצמו, אלא רק אינו ברשות אחרים, דהיינו אדוניו, עד יוה"כ שנפטר לביתו.

"והתנזולתם אתם לבניכם אזוריכם לרשת אוזזה לעלם בהם תעבדו ובאזויכם בני ישראל איש באזוי לא תרדה בו בפרך" (כה, מו)

יש לדקדק, אמאי נאמר "לעלם" חסר וי"ו.

ונראה לבאר, דהנה מבואר בברכות (מז:), דאע"פ דהמשחרר עבדו עובר בעשה ד"לעלם בהם תעבדו", מ"מ לדבר מצוה דרבים, אפילו למצוה דרבנן, כגון שמשחרר עבדו להשלים עשרה למנין, מותר ואינו עובר בעשה זה, וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מעבדים ה"ו), עיי"ש. הרי שיש אופנים שאינו עובר בעשה ד"לעלם בהם תעבדו", לכך נכתב "לעלם" חסר, לרמוז ש"לעלם" הוא לא לעולם ממש.

"והתנזולתם אתם לבניכם אזוריכם לרשת אוזזה לעלם בהם תעבדו ובאזויכם בני ישראל איש באזוי לא תרדה בו בפרך" (כה, מו)

"איש צחחיו. להציל נפשו צעמיו, ומלך צמסרתיו, שלל לרדות צפך".

עי' ב"תורה תמימה" (כאן, אות רמז) שכתב, דנראה שרש"י מפרש לשון "איש", מלשון גדולה, כדאיתא ביומא (יט.). אישי כהן גדול. אך סיים, דלא ידע היכן מצא רש"י דרשה זו, דאיננה לא בתלמוד ולא בתורת כהנים.

ואפשר, דרש"י דרש זאת מייטור לשון הכתוב "איש באחיו", דלכאורה סגי לומר "ובאחיו בני ישראל לא תרדה בו בפרך", מהו "איש באחיו", אלא "להביא נשיא בעמיו, ומלך במשרתיו". וכן משמע, ממה שנקט רש"י את פירושו בתיבות "איש באחיו".

"את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'" (כו, ז)

"אני ה'. נאמן לשלם שכר".

הנה, מצינו בכמה מקומות שרש"י מפרש אני ה' לענין עונש, לעיל (יט, ז) עה"פ "לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלוקיכם", פרש"י "דיין ליפרע" וכו'. וכן עה"פ (שם, טז) "לא תעמד על דם רעך אני ה'", פרש"י "נאמן לשלם שכר, ונאמן ליפרע". ויש לעיין, אמאי הכא לא פירש או לא הוסיף כן.

"וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה" (כה, זז)

הנה, מצות ספירת היובל מוטלת על הבית דין הגדול, כמבואר ברמב"ם (פ"י שמיטה ויובל ה"א) "מצות עשה לספר שבע שבע שנים, ולקדש שנת החמישים, שנאמר (כה, ח) וספרת לך שבע שבתות שנים וגו', (כה, י) וקדשתם את שנת החמישים, ושתי מצות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד".

ויש להעיר, אמאי נאמר "וספרת לך", דמשמע שהוא חיוב על כל יחיד ויחיד, כמו שמצינו בנידה דכתיב (לעיל טו, כח) "וספרה לה". שו"ר דב"תורת כהנים" כתב איפכא, דמדלא כתיב "לכם", כמו בספירת העומר (לעיל כג, טו) "וספרתם לכם", שמענין שהספירה היא בבית דין, עיי"ש.

ואפשר, ד"לך" קאי על משה רבינו, דהא איתא בסנהדרין (טז:): "משה במקום שבעים ואחד קאי", הרי שהיה משה שקול כנגד שבעים ואחד דיינים, דהיינו בית דין הגדול, וזה רמז הכתוב באומרו "וספרת לך", דבענין שתהא ספירה בבית דין הגדול.

עי' עוד ב"אילת השחר" (כאן) שדן, אם דין הספירה שאחד מהדיינים יעמוד ויספור והשאר ישמעו, או שכל הבית דין צריכים לספור יחד, עכ"ד. והנה, אי נימא דהדין הוא שאחד מהדיינים [או ראש הבית דין] סופר והשאר שומעים, לכאורה א"ש הא דכתיב "וספרת לך".

"וקדשתם את שנת הזמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אוזותו ואיש אל משפוחתו תשבו" (כה, י)

"וקראתם לרור. לעבדים, זין נלע, זין שלל כלו לו שש פנים משנמכר, אמר רבי יהודה, מהו לשון לרור, כמדוייר צי דיירא (ומסחר בכל מדינה), שדר כלל מקום שהוא רור, ואינו צרקות אחרים" (ר"ה ט:).

הנה, מקור דברי רש"י הוא מראש השנה (שם), והכי איתא התם "אין דרור אלא לשון חירות, אמר רבי יהודה, מה לשון דרור, כמדוייר בי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה", עיי"ש. ויש לעיין, אמאי רש"י (כאן) הוסיף "ואינו ברשות אחרים", הא סגי לומר "שדר בכל מקום שהוא רוצה".

ונראה לבאר, עפ"מ דאיתא התם (ח:) "וקדשתם את שנת החמשים שנה וכו', מלמד, שמתקדשת והולכת מתחילתה. מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמתין ועטרותיהן בראשיהן, כיון שהגיע יוה"כ, תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן".

ונראה, משום דרש"י לא רצה לסיים בדבר רע אלא בדבר טוב, כמש"כ רש"י גופיה (סוף מגילת איכה) דלכך כפל קרא שלפניו "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם", כדי שלא לסיים בדברי תוכחה, וכן בישעיה (סו, כג) ותרי עשר (מלאכי ג, כג) וקהלת (יב, יג), עיי"ש. וכן מבארים, מה שכופלים בסוף קריאת "שיר השירים", את הפסוק "היושבת בגנים וכו'", כדי שלא לסיים בפסוק "ברך דודי" וכו', שנדרש לגנאי על ישראל. משו"ה לא פירש רש"י (כאן) אלא רק "נאמן לשלם שכר".

"ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו" (כו, ד)

"ועץ השדה. הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות" (תו"כ כו, ה).

יש להעיר, הא קי"ל "אין כל חדש תחת השמש" (קהלת א, ט), דאין דבר חדש בעולם שלא היה כבר מששת ימי בראשית (עי' רש"י בפסחים נד. ד"ה והפרד), וא"כ איך שייך שאילני סרק יעשו פירות. עוד יש להעיר, הא בקרא נאמר "פריו", משמע, שהעץ יתן פירות הראויים לו, ולא נאמר "פירות", דלהוי משמע פירות העתידים לבוא.

ונראה לבאר, דהנה עה"פ (בראשית א, יב) "ותוצא הארץ וכו' ועץ עשה פרי", דרשו ב"בראשית רבה" (ה, ט), שאף אילני סרק עשו פירות. וכתב ע"ז הרמב"ן (פסוק יא), דמקללת "ארורה האדמה" (ג, יז) חזרו להיות סרק, עיי"ש. לפ"ז י"ל, דלעתיד לבוא שיהיו עמלים בתורה, יחזרו אילני הסרק להוציא פירותיהם כבתחילה. נמצא, דחודא מתורצת בחבירתה, דמה שנאמר "פריו" הם פירות שיש בו, דגם באילני סרק יש בבכוח להוציא פירות רק שאינם מוציאים, ולעתיד לבוא יוציאו את פירותיהם, וא"כ שוב לא הוי דבר חדש.

"והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לזומכם לשבע וישבתם לבטון בארצכם" (כו, ה)

"והשיג לכם דיש את זרע. שיהא הדיש מרובה, ואתם עסוקים צו על הצלח, וצבלי תעסקו עד שעת הזרע" (תו"כ כו, ו).

"ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קמעא, והוא מתכרך צמעיו" (תו"כ קס ז).

צריך ביאור, כיון דנתברכו ב"ואכלתם לחמכם לשבע, אוכל קמעא והוא מתברך צמעיו", אמאי בעינן לברכת "והשיג", שיהא הדיש והבציר מרובה כ"כ, הלא בלאו הכי אוכלים רק מעט ומתברכים בו. [עוד יש להעיר, אמאי נקט רש"י לשון יחיד "אוכל" וכו', הא בקרא כתיב "ואכלתם" וכו' בלשון רבים].

עוד צריך להבין, איזה ברכה היא זו, שעסוקים וטרודים כל הזמן במלאכה, ולא עוד אלא שע"ז לא יהיה להם פנאי לעסוק בתורה. ובפרט, שכל הברכה באה משום "אם בחקתי תלכו" (פסוק ג), "שתהיו עמלים בתורה" (רש"י שם).

וצריך לומר, דאין הכוונה שהם עצמם יהיו עסוקים וטרודים במלאכה, אלא העבדים שלהם יהיו עסוקים במלאכה, אבל הם באמת יאכלו מעט ויתברכו במעיהם, ויהיה להם פנאי לעסוק בתורה. אך מלשון רש"י "ואתם עסוקים בו", "תעסקו", לכאורה לא משמע כן.

ובישוב הקושיא הראשונה, יש לומר, דשני ברכות אלו תלויות אחת בחבירתה, דאדם שידוע שיש לו הרבה תבואה, ממילא הוא נעשה שבע ומסתפק באכילה מועטת, כידוע הוא שסומא אוכל יותר מאדם רגיל, לפי שהעין אוכלת ג"כ, וסומא שאינו רואה את האוכל תאב לעוד [עי' ב"בלי יקר" (במדבר יא, ד) בשם בעל ה"עקידה", שפירש את הכתוב "בלתי אל המן עיניו", שאע"פ שיש במן כל הטעמים, מ"מ אין עינינו רואות כי אם המן, והסומא אוכל ואינו שבע]. וא"כ כשרואה האדם את ברכת "והשיג", שיהא הדיש והבציר מרובה, ממילא מתקיימת בו ברכת "ואכלתם לחמכם לשבע", שאוכל קמעא ומתברך צמעיו.

שו"ר שב"כ בהגה"ה לספר "דבק טוב" (כה, יט, הערה רעו), כי ידוע שאדם אוכל יותר בשנת בצורת מבשנת שובע, והטעם, שאומר בדעתו אוכל בזמן שיש לי, פן יחסר לחמי". עוד כתב (שם), "כל מי שעוסק במיני מאכל, הוא שבע מן הריח, וגם תאוות המאכל מתמעט".

"ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם" (כו, יא)

"ונתתי משכני. זה בית המקדש" (תו"כ כו, יד).

הנה, עה"פ בתהלים (עט, א) "מזמור לאסף אלוקים באו גוים בנחלתך" וכו', דרשו חז"ל (עי' רש"י קידושין לא: ד"ה איסתייעא מילתא), קינה לאסף מיבעי ליה, אלא אמר אסף שירה, על שכיילה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתיר משונאי ישראל שריד, וכן הוא אומר (איכה ד, יא) "כלה ה' את חמתו וגו' ויצת אש בציון".

ולכאורה, יש מקום לרמוז זאת בקרא, דהנה "משכני" זה בית המקדש כדפרש"י (כאן), ואמר הכתוב "ונתתי משכני בתוככם", ועי"ז "ולא תגעל נפשי אתכם", שלא יכלה הקב"ה חמתו בעם ישראל אלא בעצים ואבנים שבביתו. וזהו שנאמר "משכני", דהא בארץ ישראל לא היה להם משכן אלא רק במדבר (עי' שפת"ח אות א), אלא "משכני" מלשון משכון, שבית המקדש היה כביכול משכון במקום עם ישראל.

"והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם" (כו, יב)

"והתהלכתי בתוככם. אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכס, ולא תהיו מזדעזעים ממני, יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר והייתי לכם לאלוקים" (תו"כ כו, טו).

בתרגום "אונקלוס" (כאן) כתב, "ואשרי שכינתי ביניכון". ולכאורה צ"ב, דהא נתברכו בזה כבר לעיל (פסוק יא) "ונתתי משכני בתוככם" - "ואתן משכני ביניכון", דהיינו בית המקדש, ובית המקדש הוא מקום השארת השכינה בישראל. ולכאורה, רש"י שכתב "אטייל עמכם בגן עדן" וכו', נשמר מזה.

וצריך לומר, דברכת "ונתתי משכני בתוככם", היא ברכה כללית שישירה הקב"ה שכינתו בבית המקדש, ואילו ברכת "והתהלכתי בתוככם", היא ברכה פרטית על כל אחד ואחד מישראל - "ואשרי שכינתי ביניכון". וכע"ז מבואר ב"אור החיים" (כאן), "ואומר והתהלכתי בתוככם, על דרך אומר (יואל ג, א) ונבאו בניכם ובנותיכם, שיהיה אורו יתברך מתהלך בתוכם, והוא רוח המנבא, על דרך אומר (במדבר יא, כט) עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם".